

Lustrum

Sollemnia aedificii a. D. MCMXI inaugurati

Separatum

Lustrum

Ménesi út 11–13.
Sollemnia aedificii a.D. MCMXI inaugurati

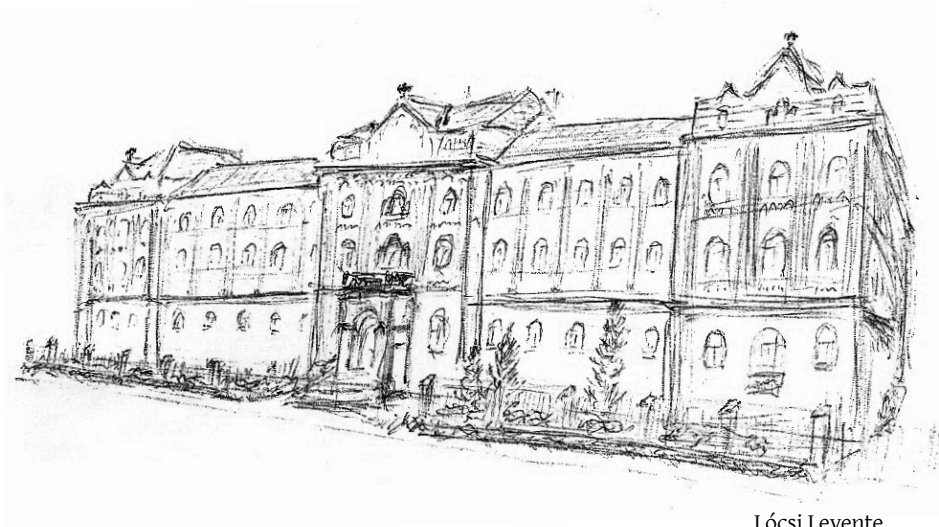
Ediderunt
László Horváth, Krisztina Laczkó, Károly Tóth,
et
András Péterffy (Appendix)

Typotex Kiadó–Eötvös Collegium
Budapest, 2011

Sumptibus NKA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

© Auctores et compositores, 2011
ISBN 978 963 279 441 9

Lócsi Levente

Szepessy Tibor

Kurátor, Eötvös József Collegium

Tisztelt Collegium, kedves és nagyra becsült külföldi és hazai Vendégeink!

Ha egy intézmény és a számára emelt épület, mint amilyen az Eötvös Collegium, százéves múltra tekinthet vissza, akkor kétszeresen is megszolgált az ünnepelést. Már csak azért is, mert át tudta vészelní a huszadik század nagy világtörténelmi földrengéseit, a két világháborút és a kor két mérgező és embertelen ideológiáját, a nácizmust és a sztálinizmust. Emellett és ezen túl még inkább azért indokolt az ünneplés, mert közben a Collegiumnak, nézzük bármilyen kritikus szemmel, minden külső nehézség ellenére sikerült beváltania a működéséhez annak idején fűzött reményeket.

Alapítója, báró Eötvös Loránd, a külföldön is ismert fizikus, nem titkolva, hogy példaképként a párizsi École Normale Supérieure lebegett a szeme előtt, olyan intézménynek álmotta meg a Collegiumot, amely majd kitűnően képzett középiskolai tanárokat nevel, és pedig mind a társadalom-, mind a természettudományok terén; és hogy a Collegium az egyetemi oktatáshoz kapcsolódik ugyan, de annak tanrendjét további órákkal és szemináriumokkal – mondhatni saját tanrenddel – egészíti ki, emellett pedig a collegisták számára szélesebb nyelvismeretet és külföldi ösztöndíjakat biztosít.

A jelentkezőket alapítása óta szigorú felvételi vizsgákon válogatta ki a Collegium, és a felvételi „fejkopogtatásra” az egyes tudományszakok legjelesebb hazai képviselőit kérte fel; utóbb aztán, a tanév folyamán, rendszerint ők tartották a collegiumi órákat és szemináriumokat is.

A Collegium mindenki számára nyitott volt, a felvételikén a társadalmi, vallási vagy szociális különbségek nem játszottak szerepet – egyedül a tehetség számított. Még a magyar állampolgárság sem volt kötelező: az alumnusok között időről időre külföldiek is helyet szereztek és kaptak, ami pedig a kevésbé tehetőseket illeti, azok – az alapító rendelkezése szerint – rendre anyagi támogatásban részesültek, hogy minden idejüket és energiájukat az önképzésre fordíthassák. És mindezek mellett a Collegium hangsúlyozottan világnézeti kényszerek nélkül, a gondolat szabadságának kívánalmával kezdte meg és folytatta működését, mert – ahogyan egyik későbbi igazgatója szépen mondta – „Szabadon szolgál a szellem”.

A Collegium szigorú felvételi és oktatási rendje, a mindenkori kollégistákkal szemben támasztott hatalmas követelmények már az első évektől kezdve folya-

matosan hozták az alapítótól tervezett és remélt eredményeket. Innen, ahol – egy pregnáns meghatározás szerint – „a maximum volt a minimum”, valóban kiváló képzettségű tanárok, európai látókörű szakemberek egész sora került ki. Sokan közülük doktoráltak, és nem is maradtak meg feltétlenül egy-egy középiskola falai között, hanem előbb vagy utóbb már az egyetemeken vagy a különféle kutatóintézetekben folytattak oktató- és tudományos munkát. Nem egy hajdani collegista a miniszterségig vitte, többen lettek a Magyar Tudományos Akadémia tagjai, vagy részesültek magas állami kitüntetésekben; nem kevesen közülük külföldi egyetemekre kaptak meghívást, vagy lettek azok tiszteleti tagjai – felsorolásuk, név szerinti említésük jócskán szétfeszítené szűkre szabott mondandóm kereteit.

De a Collegium története nem mindig volt sikertörténet; kiváltképpen nem a második világháború befejezését követő bő egy évtized folyamán – és csak a kisebb bajok közé tartozott az a körülmény, hogy a Collegium épülete 1944–45 telén, Budapest háromhetes ostroma alatt súlyosan károsodott.

A sztálinista kultúrpolitika hazai szálláscsinálóinak szemében ugyanis vörös posztó volt a Collegium: elitizmussal vádolták, amellet – ki nem mondva ugyan – a gondolat ott hagyományosan tisztelt szabadságát sem nézték jó szemmel. Ennek szükségszerű következménye az lett, hogy a hatalom már 1948 nyarától kezdve hozzáfogott a Collegium drasztikus átszervezéséhez, amelyre korábban nem volt példa. Hovatovább tilalmassá vált a Collegiumban a véleményalkotás pluralitása: kötelező volt elfogadni és alkalmazni a marxista-leninista eszmerendszert vagy legalábbis nyíltan nem szembehelyezkedni vele, mert az kemény retorziókat vont maga után. És mert a „nyílt szembehelyezkedés” vádjához egyetlen szó vagy gesztus is alapot szolgáltathatott, 1948-ban és a következő évek folyamán több tucat collegistát minősítettek „ellenséges beállítottságú”-nak, és zártak ki magalázó procedúrák után a Collegiumból. Közéjük tartoztam, hogy személyes példámat idézzem, jómagam is: második egyetemi évemet 1948 őszén már kollégista státusomról kényszerűen lemondva kezdtem meg.

Másfelől – ami szintén súlyos érvágás volt – mindezen közben a Collegium tulajdonképpen megszűnt sajátos órarenddel rendelkező felsőoktatási intézményként működni: egy idő után gyakorlatilag nem többet, már csak szállást biztosított az oda felvettek számára.

Eötvös Loránd hajdani álmait mintha ízzé-porrá zúzta volna a torz valóság. A Collegiumnak látszólag csak az épülete és a neve maradt meg. De ez valóban csak látszat volt.

Az Eötvös Collegium ugyanis a második világháború végén már jó fél évszázados múltra tekinthetett vissza, addigra pedig működésével és kétségbe nem vonható eredményeivel maradandó reputációt szerzett magának: értelmiségi körökben jól ismert dolog volt, hogy a Collegium neveltjei irigylendően ideális

körülmények között készülhetnek diplomájuk megszerzésére; tudták róluk, hogy előmenetelüket kiváló szakemberek vigyázzák, és hogy az épületben berendezett hatalmas könyvtár éjjel-nappal a rendelkezésükre áll; és persze afelől is tájékozottak voltak, hogy a felsőoktatásnak és a hazai tudományos életnek milyen sok jeles képviselője nevelkedett a Collegium falai között.

Ezt a reputációt pedig nem lehetett diktátumokkal megváltoztatni, netán semmissé tenni. Ez makacsul tovább élt; már a *genius loci* is ezt sugallta azoknak, akik 1948 után kerültek be a Collegiumba. Ami pedig az egymást váltó igazgatókat illeti, ők minden igyekezetükkel azon voltak, hogy – amikor és amennyire lehetett – visszamenthessenek valamit a régi, az immár legendás Eötvös Collegiumból.

Ebbeli törekvéseik megvalósítása 1956, vagyis a magyarországi forradalom éve után, érezhetően kevesebb akadályba ütközött, mint korábban. A hatalom engedékenyebbé vált, a diktatúra mondhatni felpuhult: nagyjából újjá lehetett szervezni a kollégistaórák rendszerét, megint szigorítani lehetett a felvételi követelményeken, korlátozottan bár, a Collegium külföldi kapcsolatokat is létesíthetett, és hovatovább már az elitképzés fogalmát sem illették feltétlenül ledorongoló minősítéssel. Jellemző apróság, hogy nekem, a hajdan dicstelenül távozottnak is megengedettett órát tartani a Collegiumban. Elvben ugyan változatlanul a marxista-leninista eszmerendszer maradt az oktatásban irányadó, az egyetemi hallgatóknak tehát félévről félévre kötelező volt valamilyen „ideológiai” tanórát fölvenniük, de ezt a kötelezettséget, némi *pia fraus*szal élve, a Collegium már nagyobb veszély és kockázat nélkül, büntetlenül kijátszhatta: ma is megmosolyogtató személyes emlékem, hogy az 1980-as évek elején a lecke-könyvbe bejegyzett „tudományos szocializmus” órán a Collegium klasszikus-filológus hallgatóival suttymban az Újszövetség görög szövegét olvastuk.

Húsz éve Magyarország fölött véglegesen kiderült az ég. A sztálinista és poszt sztálinista diktatúra elenyészett, a nehezen túrt megszállók eltávoztak, Magyarország majd fél évszázados vazalluslét után független lett, és utóbb az Európai Unió tagja. Ilyen körülmények között, a politikai és a szellemi szabadság légkörében, a Collegium is mind közelebb kerülhetett és kerül ahhoz, hogy az alapítójától megfogalmazott célokat újra maradéktalanul megvalósíthassa. És most, a centenáris megemlékezés ünnepi perceiben, egy évszázad tapasztalatai alapján csak azt kívánhatjuk, hogy haladjon is tovább ezen az úton rendületlenül, a Collegium kiállta az idők próbáját, szerepére és működésére a 21. század kihívásai között is szükség lesz.

Tartalomjegyzék

<i>Laudationes externorum</i>	9
René Roudaut	11
François Laquièze	14
Monique Canto-Sperber	15
Salvatore Ettore	16
Andrea Ferrara	18
Chiara Faraggiana di Sarzana	21
P. J. Rhodes	23
Herwig Maehler	24
Chris Carey	26
Mike Edwards	28
Shawn Gillen	29
Nikolaus Hamm	32
Elisabeth Kornfeind	34
Leonore Peer	36
Christian Gastgeber	38
Hermann Harrauer	42
Herbert Bannert	45
Jana Grusková	46
Christine Glaßner	47
August Stahl	48
Javier Pérez Bazo	50
Alicia Gómez-Navarro	52
 <i>Laudationes Hungarorum</i>	 57
Réthy Miklós	59
Hoffmann Rózsa	61
Dux László	65
Mezey Barna	67
Szepessy Tibor	70
Hiller István	73
Keszei Ernő	74
Dezső Tamás	76
Kozma László	77

Soós Anna	79
Pintér Károly	82
Kátai Zoltán	84
Körmendy Mariann	85
Karsai György.....	87
Kincses János	90
<i>Rectores</i>	93
Conspectus	95
Gerevich Tibor: Az Eötvös Collegium története – Bartoniek Géza (1854–1930)	96
Kiss Jenő: Gombocz Zoltán életéről és munkásságáról	103
Markó Veronika: Szabó Miklós	113
Nagy János: Keresztury Dezső	126
Pál Zoltán: Lutter Tibor	132
Szijártó István: A világra nyitott ablak	136
Vekerdy József	145
Bertényi Iván: Igazgatói működésem az Eötvös József Collegiumban (1993–1996) . . .	147
Bollók János.....	149
Takács László	154
<i>Historica • Res gestae</i>	161
Gángó Gábor: Eötvös József és barátai egyetemi éveiről, különös tekintettel a politikatudományi képzésre	163
Garai Imre: A magyar középiskolai tanári szakma kialakulása	176
Tóth Magdolna: „A budai parti ígéretföldje”	203
Kovácsik Antal: Az Eötvös Collegium Ménesi úti épületének felavatása a korabeli sajtó tükrében	211
Markó Veronika: Hogyan lett az Eötvös József Collegium könyvtárából az Irodalomtudományi Intézet Eötvös Könyvtára?	220
Szójka Emese: Fülep Lajos néprajzi gyűjteménye	236
Kucsman Árpád: Kémikusok a régi Eötvös Collegiumban	272
Győri Róbert: A múlttal való tudományos leszámolás – Eötvös collegista geográfusok az 1950-es években	288
Czifrusz Márton: Helyek és pozíciók újraírása – Wallner Ernő, Lettrich Edit és a hazai szociálgeográfiai iskola viszonya Mendöl Tibor örökségéhez	312
Tóth Károly: Művészettörténészek az Eötvös Collegiumban (1896–1950).....	328
Ritoók Zsigmond: Klasszika-filológia az Eötvös Collegiumban.....	345
Kucsman Árpád – Liptay György: Eötvös-kollégisták a Fasori Gimnázium tanári karában	348
Kapitány Adrienn: Az 1950-es évek a Kollégium történetében.....	365

Marafkó László: Nagyhatalmak ugratása, avagy groteszk lapok az Eötvös Kollégium félmúltjából	378
Dénes Iván Zoltán: Diákmozgalom Budapesten 1969-ben	383
Bakos István: Emlékeim a kollégista Kilencekről	401
ifj. Arató György: „Szabadság a jelszavunk” Március 15-e az Eötvös Kollégiumban, 1955–1984	410
Szabics Imre: Az Eötvös József Collegium és az École Normale Supérieure	419
Nemes Tibor: Az Eötvös Collegium és az École Normale Supérieure közötti közvetlen kapcsolatok újraélesztése a 80-as években	428
Bubnó Hedvig: Összefoglaló a collegiumi spanyol nyelvoktatásról, 1992–2010	432
<i>Historica • Magistri</i>	435
Korompay H. János: Horváth János és az Eötvös Collegium	437
Móser Zoltán: Ha a szellem napvilága ragyog	456
Farkas Zoltán et alii: Czebe Gyula élete dokumentumokban.....	463
Szakály Sándor: Szurmay Lajos, tábornok az Eötvös Collegiumból	553
Szávai János: Gyergyai Albert és az Eötvös Collegium	563
Ress Imre: Hugo Kleinmayr és a germanisztikai oktatás megalapozása az Eötvös Collegiumban	570
Kiss Jenő: Zsirai Miklós	579
Keszthelyi Lajos: Bay Zoltán	596
Pál Zoltán: Keresztury Dezső igazgatósága az állambiztonsági megfigyelések tükrében	599
Keszthelyi Lajos: Faragó Péter	612
Farkas Zoltán: Gyóni Mátyás	617
Papp István: Kettős ügynök – Nagy Péter, Szabó Dezső és az állambiztonság.....	625
Balogh Elemér: Szász Imre versus Brusznai Árpád	638
Bottyán Gergely: Antal László és a mai magyar nyelvtudomány	643
Dörnyei Sándor: Emlékezés Tomasz úrra	648
Ifj. Tomasz Jenő: Tomasz úr és az Eötvös Collegium.....	653
<i>Memorabilia</i>	683
„Felújítani azt, ami érdemes” – Beszélgetés Elekfi Lászlóval	685
Tóth Gábor: Az idő sodrában	709
Lekli Béla: Az Eötvös Kollégium az 1956 utáni években	836
Gereben Ferenc: Egyetemi évek (1962–1967).....	838
Kósa László: Az Eötvös Kollégiumban éltem én is (1963–1967).....	861
Bakos István: Az Eötvös Kollégium autonómiatörekvései és Baráti Körének megalakítása.....	889
Galántai Ambrus: Szubjektív történelem	899

Studia Germanica 923

Balázs Sára: "Freiwillig dient der Geist":

Germanistik in der Veranstaltungsreihe des Lustrum Saeculare Collegii 925

Eve-Marie Kallen: Dezső Keresztury als Kulturvermittler und Pädagoge

und das Eötvös-Collegium 928

August Stahl: „Schlussstück“. Rilkes Sicht und Deutung des Todes 944

Frank Baron: Die Entstehung des Faust-Mythos im 16. Jahrhundert 962

Christine Glaßner: Zur handschriftlichen Überlieferung der Visiones Georgii 967

András F. Balogh: Schlacht der Stereotype in der Vngrischen

Schlacht des Jacob Vogel 975

Ilona Feld-Knapp Cathedra Magistrorum – Lehrerforschung.

Lehrer-Denken und Lehrer-Wissen 982

Géza Horváth: Elmar Tophoven, der Begründer des Europäischen

Übersetzer-Kollegiums 997

Anita Czeglédy: „Schutzmarke: der Steg.“

Interkulturalitätin Márton Kalász' Lyrik 1006

Studia Slavica 1021

Katalin Kroó: Slawistik in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1023

Urs Heftrich: Lew Tolstoi und Anton Tschechow: Zum Doppeljubiläum 2010 1025

Bettina Kaibach: Raum für Nostalgie: Steppe und Prärie in Anton Čechovs Step'

und Willa Cathers My Ántonia 1032

Wolf Schmid: Eventfulness and Context 1052

Studia Classica 1065

Tamás Mészáros: Klassische Philologie in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1067

Mike Edwards: The Application of Criticism to Textual Criticism 1069

Herwig Maehler: Pindar und die Tyrannen 1076

P. J. Rhodes: The Erxadieis inscription 1084

Artes 1093

Teleki Pál, a Collegium kurátora (1920–1941) 1095

Epikus és komikus collegiumi enumeráció 1935-ből – Közreadja: Takács László 1100

Farkas Zsuzsa: Fotótörténeti adalékok az Eötvös Collegium archív fotóiról 1119

Süle Ágnes Katalin: Az Eötvös Collegium épülete 1137

Havas László: Hadrianus mint Pseudo-Alexandros? 1146

Sántháné Gedeon Mária: Kultúraközi kommunikáció: magyarságkép az angol mint lingua franca tükrében	1156
Csuday Csaba: Az irodalom: „negatívan élni”	1161
Szlukovényi Katalin: Kollégisták, költők, korszakok: szépirodalmi hagyományok az Eötvös Collegiumban	1165
<i>Membra et alumni</i>	1179
<i>Pro patria defuncti</i>	1211
Tartalomjegyzék	1215
Appendix – Mellékletek jegyzéke	1221

Kedves Olvasó!

Önre gondoltunk, amikor a könyv előkészítésén munkálkodtunk. Kapcsolatunkat szorosabbra fűzhetjük, ha belép a *TypoKlubba*, ahonnan értesülhet új kiadványainkról, akcióinkról, programjainkról, és amelyet a www.tygotex.hu címen érhet el. Honlapunkon megismerkedhet kínálatunkkal is, egyes könyveinknél pedig új fejezeteket, bibliográfiát, hivatkozásokat találhat, illetve az esetlegesen előforduló hibák jegyzékét is letöltheti.

Kiadványaink egy része e-könyvként (is) kapható:

www.interkonyv.hu

Észrevételeiket a velemeney@tygotex.hu e-mail címen várjuk.

Kiadja az Eötvös Collegium és a Typotex Kiadó, az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: dr. Horváth László – Votisky Zsuzsa

Tördelte: Vidumánszki László

A borítót tervezte: Tóth Norbert

Terjedelem: 85,6 (A/5) ív

Nyomta és kötötte: Séd Nyomda, Szekszárd

Felelős vezető: Katona Szilvia